

**РАЗДЕЛ 4.
СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ, ПРОКУРОРСКИЙ
НАДЗОР, ОРГАНИЗАЦИЯ
ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ**

УДК 347.962.1

*Джаналиева
Наргиза Кадырбековна,
адвокат, ю.и.к., КГЮАнын
жарандык процесс жана нотариат
кафедрасынын ага мугалими*

*Джаналиева
Наргиза Кадырбековна
адвокат, к.ю.н., ст. преподаватель
кафедры гражданского
процесса и нотариата КГЮА*

*Dzhanaliev N.K.
Senior Lecturer of KSLA
моб. тел.: +996 (776) 49 02 29
e-mail: naku88_24@mail.ru*

**АР НАМЫС, КАДЫР-БАРК ЖАНА
ИШКЕРДИК БЕДЕЛДИ КОРГОО
БОЮНЧА СОТТУК СУРООЛОР:
АНГЛО-САКСОН УКУКТУК-
СИСТЕМАСЫНА САЛЫШТЫРМАЛУУ
УКУКТУК АНАЛИЗИ**

**ВОПРОСЫ СУДЕБНОЙ ПРАКТИКИ
ЗАЩИТЫ ЧЕСТИ, ДОСТОИНСТВА
И ДЕЛОВОЙ РЕПУТАЦИИ:
СРАВНИТЕЛЬНО-ПРАВОВОЙ АНАЛИЗ
С АНГЛОСАКСОНСКОЙ ПРАВОВОЙ
СИСТЕМОЙ**

**ISSUES OF JUDICIAL PRACTICE OF
PROTECTION OF HONOR, DIGNITY AND
BUSINESS REPUTATION: COMPARATIVE
LEGAL ANALYSIS WITH THE ANGLOSAX
LEGAL SYSTEM**

Аннотация: бул макалада ар-намысына, кадыр-баркына жана ишкердик аброюна байланыштуу маселе адам укуктары, аларды реалдуу камсыз кылуу маселеси катары каралат. Англо - саксондук укук үй-бүлөсүндө, ар-намысын жана кадыр-баркын коргоо.

Аннотация: в данной статье рассматривается вопрос о чести, достоинства и

деловой репутации как вопрос о правах человека, их реальном обеспечении. Защита чести и достоинства в англо-саксонской правовой семье.

Annotation: this article discusses the issue of honor, dignity and business reputation as a question of human rights, their real guarantee. Protection of honor and dignity in the Anglo-Saxon legal family.

Негизги сөздөр: Ар-намысы; кадыр-баркы; бизнес-бедел; моралдык зыяндын ордун толтуруу; чачыранды, укуктук системасы.

Ключевые слова: честь; достоинство; деловая репутация; компенсация морального вреда; диффамация, правовая система.

Keywords: honor, dignity, business reputation, compensation for moral damage, defamation, legal system.

Бул макалада ар намыс, кадыр-барк жана ишкердик беделдин түшүндүрмөлөрү жана жарандык-укук багытында аларды коргоо жолу жандандырылган.

Акыркы жылдары жарандардын жана юридикалык жактардын кадыр-барк, ишкердик бедел жана өз ысымын коргоо боюнча суроо-талаптары өрчүгөн.

Бул темага ылайык, салыштыруу анализи жүргүзүлгөн, азыркы ар намысты, ишкердик беделди, жарандык укуктарды коргоого багытталган мыйзамдар кемчиликтерди кетиргендигинен улам, тагыраак айтканда илимий-иликтөөлөрдүн зарылдыгын айтып турат.

Ар бир адам ар намысын жана жакшы атын коргоо укугу РФнын Баш Мыйзамынын 23-беренесинде көрсөтүлсө, ал эми КРнын Баш Мыйзамынын 29-беренесинин 1-бөлүмүндө «Ар бир адам жеке турмушунун кол тийбестигине, ар-намысынын корголушуна укуктуу», ошону менен бирге КРнын Баш Мыйзамынын 33-беренесинде ар ким маалыматты эркин издөөгө, алууга, сактоого, пайдаланууга жана аны оозеки, жазуу жузүндө же башка ыкма менен жайылтуу укугуна ээ экендигин көрсөтүп, кепилдик берет [1].

Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык ар ким жеке укугун, ар намысын, кадыр-баркын жана ишкердик беделдин коргоого укуктуу. КРнын Баш Мыйзамынын 31-беренесинде Ар ким ой жүгүртүүгө жана өзүнчө пикирге ээ болууга укуктуу деп кепилдик берет. Ар бир адам оз пикирин эркин билдирүүгө укуктуу. Бул укуктарды жүзөгө ашы-

рууда мыйзам менен белгиленген чектөөлөр да болушу мүмкүн. Уюштуруу өз намысына, кадыр-баркына жана ишкердик беделине, жашоосуна, жеке эркиндигине кол салууларга каршы соттук коргоого жарандардын укугу жарыялап, ар бир адам сот аркылуу корголушуна кепилдик берет. Мыйзам болуп саналган эл аралык жалпы эрежелер жана ченемдер менен кыргыз Республикасынын катышкан эл аралык келишимдерге ылайык адамдын укуктарын жана эркиндиктери кепилденген (Жарандык жана саясий укуктар жонундо эл аралык пакт; БУУ-нун атайын баяндамачылары биргелешкен билдирүү сунуштары жана ЕККУнун сөз эркиндиги боюнча өкүлү жана Интернет (internet), ж.б.

«Ар-намыс», «кадыр-барк» жана «ишкердик бедел» деген түшүнүктүн туура аныктамасы, «Ар-намысты, кадыр-баркты, ишкердик беделди коргоо тууралуу талаштарды чечүү боюнча соттук тажрыйба жөнүндө» 2015-жылдын 13-февралында №4 кабыл алынган КРнын Жогорку Сотунун Пленумунун токтомунда көрсөтүлгөн.

- ар-намыс – бул адеп-ахлактын, адептүүлүктүн, этиканын, ишкердик жана инсандын башка сапаттарынын жыйындысынын социалдык маанилүү мүнөздөмөсү, коомдогу инсандын ордун он жагынан көрсөткө, инсандын жүрүм-турумунун коомдук негиздерге жана коомдогу түзүлгөн түшүнүктөргө ылайыктуулугу [2];

- кадыр-барк – бул инсандын коомдогу ордунун анын аң-сезиминдеги көрүнүшү, башкача айтканда, инсандын адеп-ахлактык, адептүүлүк, этикалык, ишкердик жана башка сапаттарынын коомдук жактан маанилүү ченөлчөмдөрүнө негизделген субъективдүү баасы (өзүнө өзү берген баа);

- жеке жактын ишкердик бедели – бул инсандын өзүнүн эмгектик, кызматтык, коомдук же башка милдеттерин аткарууда ээ болгон анын ишмердик жана кесиптик сапаттарынын коомдук баасы [2];

Англосаксондук өлкөлөрдө укуктук үй-бүлөнүн негизги булагы болуп соттук окуялар болуп эсептелет, бирок ченемдик укук менен жобонун актыларынын ролу көбөйөт. Укуктук окуянын маанилүү ордун ошондой эле, укуктук доктрина ээлейт.

Ар-намыс, кадыр-барк, ишкердик беделдин негизги түшүнүгү англосаксондук укукта төмөндөгүдөй чечмеленет:

Ар-намыс – бул адамдын социалдык баасы, ал өзүнө сыйлоону, ардакты, даңкты

жана намыстык тазалыкты сактоону (аял кишиге) камтыган, коомдун оюу;

Кадыр-барк (advantage) – адамдын өзүнө мүнөздүү болгон, айланасындагы курчап турган нерселерге көз карандысыз, сапаттардын жыйындысы, адамга сыйлоо берген кайсыл бир укук (руханий асылдыгы);

Ишкердик бедел (reputation) – жакшы ат жана бардык коомдогу артыкчылыктары менен пайдасы, ага байланышкан чарбачылык жана акчалай өзгөчөлүктөрү [3].

Англо-саксондук укуктук системасынын маалыматына таянсак, ар-намысты, кадыр-баркты жана ишкердик беделди кирдеткендиги үчүн, «диффамация» деген термин кабыл алынган [4].

Диффамация (defamation) – бул термин, англо-саксондук өлкөлөрдө укуктук системасында кабыл алынган көпчүлүккө таралган, укук бузууну билдирген, чындыкка дал келбеген таратылган маалымат айтылат [4].

Заманбап орусиялыктар кыргыздардын жарандык мыйзамы сыяктуу эле диффамация терминин колдонушпайт, бирок бул термин жетиштүү деңгээлде Европа сотунун адам укуктары боюнча Токтомунда колдонулат.

Англиялык диффамация жөнүндөгү мыйзамына ылайык (1996ж) адам намысын тепсөөчү билдирүүлөрдү жайылтуу «libel» (квалификациялуу ушак), «slander» (жөнөкөй ушак) болуп бөлүнөт. Квалификациялуу ушак жазуу түрүндө мүнөздөлөт, ошондой эле жайылган башка түрлөрдө кезигет. «Slander» (жөнөкөй ушак) оозеки түрүндө мүнөздөлөт (жана башкача) жайылган ушак сөздөрдү убактылуу гана мүнөздөйт [5].

Жөнөкөй ушак жазык-жазалоо мүнөзүндө да боло алат, эгерде шылдыңдоо сөзү менен коштолгон болсо. Квалификациялык ушак, жөнөкөй ушактан айрымаланып өзүнүн кылмыштык составына ээ.

Англо-саксондук укуктук билдирмелерде жайылтуу – бул каттын билдирмесин жок дегенде бир адамга билдирүү (жабырлануучудан башка). Ар бир жаңы, намысты сепсөөчү билдирмелер диффамациянын жаңы фактысы болуп эсептелет. Мындай факт жаңы доо арыздын башаты болуп берет, жана да жазык жоопкерчилигин тартат.

Жабырлануучу милдеттүү түрдө жоопкер тарабынан айтылган жалааны далилдеши керек, а РФда жабырлануучунун милдети катары бир гана жоопкер жайылткан жалган жалааны далилдеши керек, а КРда

болсо далилдөө түйшүгү жоопкердин милдети болуп эсептелинет.

Англо-саксондук укугунда, жабырлануучунун милдети болуп бир гана жоопкер жайылткан жалаанын фактысын эле эмес, ошону менен эле бирге жоопкердин чыныгы күнөөлүгүн дадалилдөө керек.

Ошондой эле өзгөчө белгилерден болуп мөөнөттөр да эсептелет, алсак АКШ жана Улуу Британияда мөөнөттөр укук бузулгандан тартып коюлат, ал эми КР жана РФ мөөнөт жайылтылбайт.

Белгилүү болгондой, доонун эскириши бул бузулган укукту сотто коргоо үчүн мыйзам тарабынан бекитилген мөөнөт. Ал негизинен өз укуктарын коргоого кызыктар жарандардын жана юридикалык жактардын активдүүлүгүн жогорулатууну, тартиптештирүүнү негизги максаты катары карайт. Кыргыз Республикасынын Жарандык кодексинин 221-беренесине ылайык мыйзамда каралган учурлардан тышкары доонун эскириши талаптарга, өздүк мүлктүк эмес укуктарды жана башка материалдык эмес байлыктарды коргоо талаптарына жайылтылбайт [7]. Ошондой эле мыйзамдын бул жобосу ар-намысты, кадыр-баркты же ишкердик беделди коргоого тийиштүү.

Атап айтканда №4 Пленумдун 9-пункту доонун эскириши ар-намысты, кадыр-баркты, ишкердик беделди коргоо талаптарына жайылтылбастыгын ачыктап турат. Ошондуктан, кызыктар тарап өзүнүн ар-намысы, кадыр-баркы же ишкердик беделине кандайдыр бир доо келтирилген учурда, аны коргоо үчүн каалаган убакта кайрылууга укуктуу [2]. Доогердин массалык маалымат каражаттарына жокко чыгаруу талабы менен кайрылуусу милдеттүү талаптардан эмес экендигин белгилей кетүү керек, анткени бул иштердин категориясы милдеттүү түрдө сотко чейинки талаштарды чечүү тартибин карабайт. Демек, доо арызы КР нын Жарандык процессуалдык кодексинин 223-беренесинин 1-пунктунун негизинде доогерге кайра кайтарылбайт [8].

АКШ да ар-намысты, кадыр-баркты ишкердик беделди коргоо көпчүлүк учурда жазык укугунун нормалары менен, ал эми Улуу Британияда болсо, жазык укугу жана жарандык укугу менен жөнгө салынат.

Өз кезегинде Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 33-беренесинин 5-6-ылайык, эч ким инсандын ар-намысына, кадыр-баркына доо кетирген же басынткан маалымат-

тарды тараткандыгы үчүн кылмыш жазасына тартылуусу мүмкүн эмес [1].

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАРДЫН ЖАНА БУЛАКТАРДЫН ТИЗМЕСИ:

1. Кыргыз Республикасынын Конституциясы [Электрондук ресурс]: референдумда (бүткүл элдик добуш берүүдө) 2010-ж. 27-июнунда кабыл алынган (КРнын 2016-жылдын 28-декабрындагы Мыйзамынын редакциясына ылайык) // Маалымат жана юридикалык системасы "Юрид.сунуш tamleket Pro". - Кирүү режими: // www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. - Башкы экранда

2. Ар-намысты, кадыр-баркты, ишкердик беделди коргоо тууралуу талаштарды чечүү боюнча соттук тажрыйба жөнүндө [Электрондук ресурс]: Кыргыз Республикасынын Жогорку Сотунун Пленумунун Токтому 2015-жылдын 13-февралы №4. – Кирүү режими: // <http://act.sot.kg/posts/post57763c61657bd.pdf> 0. - Башкы экранда

3. Ефремова Т.Ф. Орус тилинин жаңы создугу. Сөз-калыптануу туундусу [Электрондук ресурс]: /Т.Ф. Ефремова. - Кирүү режими: <https://gufo.me/dict/efremova>. - Башкы экранда.

4. Юридикалык создук, ДИФФАМАЦИЯ, [Электрондук ресурс]: – Кирүү режими: <https://dic.academic.ru/dic.nsf/lower/14447>. - Башкы экранда

5. Мыйзам Диффамация жонундо Улуу Британиянын создугу [Электрондук ресурс]: (бирдиктуу документ, «Адил Соз» фондунун котормосу) 1952 г. – Кирүү режими: // https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31274534#sub_id=2. - Башкы экранда.

6. Кыргыз Республикасынын Жазык кодексин, Кыргыз Республикасынын Жоруктар жөнүндө кодекси, Кыргыз Республикасынын Жазык-процесттик кодекси, Кыргыз Республикасынын Жазык-аткаруу кодекси, “Мунапыс берүү негиздери жана аны колдонуу тартиби жөнүндө” Кыргыз Республикасынын Мыйзамын колдонууга киргизүү жөнүндө [Электрондук ресурс]: Кырг.Респ. мыйзамы 3 декаб. 2019 жыл N 134// Маалымат жана юридикалык системасы "Юрид.сунуш tamleket Pro". - Кирүү режими: // www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. - Башкы экранда

7. Кыргыз Республикасынын Жарандык Кодекси I бөлүм [Электрондук ресурс]: Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 1996-жылдын 8-майы №15 (Кыргыз Республика-

сынын 2018-жылдын 6-августундагы №88 Мыйзамынын редакциясына ылайык) Маалымат жана юридикалык системасы "Юрид.сунуш мамлекет Pro". - Кируу режими: www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. - Башкы экранда

8. Жарандык – процесстик кодекси [Электрондук ресурс]: Кыргыз Республикасынын Мыйзамы 2017-жылдын 20-январындагы №6 (2019-жылдын 17-майындагы №63 Мыйзамынын редакциясына ылайык) // Маалымат жана юридикалык системасы "Юрид.сунуш мамлекет Pro". - Кируу режими: www.toktom.kg/?comp=main&m_t=1. - Башкы экранда

УДК 343

Жаналиев

Максат Эмильевич,

КТЮАнын криминалистика
жана соттук экспертизалар
кафедрасынын окутуучусу

Жаналиев

Максат Эмильевич,

преподаватель кафедры
криминалистики
и судебных экспертиз КТЮА

Janaliev Maksat Emilevich

Lecturer of the Department
of Criminology and
forensic expertise of the KSLA
моб:тел +996(557)455462
e-mail: m.omurkulov@mail.ru

ЖАШЫ ЖЕТПЕГЕНДЕРДИН УКУКТАРЫН ЖАНА ЭРКИНДИКТЕРИН САКТОО МЕНЕН ПРОКУРОРЛОРДУК КӨЗӨМӨЛ

ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР ЗА СОБЛЮДЕНИЕМ ПРАВ И СВОБОД НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

PROCURATORIAL SUPERVISION OF THE OBSERVANCE OF RIGHTS AND FREEDOMS OF MINORS

Аннотация. Бул макалада жашы жете электер жөнүндө мыйзамдардын сакталышына прокурордук көзөмөл маселелери менен

алектенет. Жашы жете электер жөнүндө мыйзамдардын сакталышына байкоо жүргүзүү жаатындагы мыйзамдуулуктун сакталышы боюнча негизги проблемалары.

Аннотация. Данная статья посвящена вопросам прокурорского надзора за соблюдением законодательства о несовершеннолетних. Рассмотрены основные проблемы соблюдения законности в сфере надзора за соблюдением законодательства о несовершеннолетних.

Аннотация. This article deals with the issues of prosecutorial supervision over compliance with legislation on minors. The basic problems of the rule of law in the field of supervision over compliance with legislation on minors.

Негизги сөздөр. Мамлекеттик

прокурордук көзөмөлдү, жашы жете элек балдардын укуктарын коргоо, прокуратура органдары, прокурор, алдын алуу, кылмыш, укук жана эркиндик

Ключевые слова. прокурорский надзор, защита прав несовершеннолетних, прокуратура, прокурор, профилактика, преступность, права и свободы

Keywords. public prosecutor's supervision, protection of minors, the prosecutor's office, the prosecutor, prevention, crime, law and freedom

Необходимость особой государственной защиты основных прав и интересов несовершеннолетних связана с тем, что они подвержены различному роду посягательств, и в силу объективных причин не могут самостоятельно защитить себя как физически, так и юридически. Поэтому проблема соблюдения законности в этой сфере носит весьма важный характер. В защите прав и свобод несовершеннолетних органы прокуратуры играют важную роль, так как реализует функцию надзора за исполнением законодательства о несовершеннолетних в целях обеспечения законности и правопорядка в обществе, защиты их прав и свобод от преступных и иных посягательств. [5,с.367].

Прокурорский надзор - является самостоятельным видом государственной деятельности органов прокуратуры от имени КР, который в целях соблюдения Конституции и законов Кыргызской Республики, осуществляют проверки исполнения законов, подзаконных нормативных правовых актов, государственными и негосударственными органами и учреждениями.